

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۵)، الق
آیلر (۳۵) غروشد .

ممالك اجنبیه ده سنه لکی (۱۷)، الق
آیلر (۹) فرانقدر .

اداره خانه

باب عالی جاده سیده دائرة مخصوصه

اضطارات

آبونه بدلی پشندر .

§

مملکه موافق آثار مع الممنونیه قبول
اولنور . درج ایدلمه یازیلر احاطه
اولونغاز .

تذکره

۱۳۳۰

اضطارات

رساله مزیدن آیدیمکی کو-تیرمک شرطیلر
بتون یازیلر هر هانکی بر غزنه طرفندن
اقتباس اولونه بیلیر .

§

مکنویلرک، امضالرک و ضح و اوقوناقلی
اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی
بولونمسی لازمدر .

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک
آدرس لریشک هر انسزجه ده یارلمسی و جا
اولنور .

§

پاره کوندرلدیکی، ان نه یه د ثرا ولدیمک
راضعا بیلدیرلمسی و جا اولنور .

فلسفہ

عقائد اسلامیہ [۱]

۲۹۔ رمرانیت رافسامی :

علمای متکلمینک متأخر لزی وحدانیت بحثی اوج مسئلہ آیر بورلر :
« وحدانیت ذات » ، « وحدانیت صفات » ، « وحدانیت افعال » .
جناب حق ، من جهة الذات وحدانیتله موصوف در . اوت ، واجب الوجود واحد در ، متعدد دکل در ؛ بونکله برابر ذات الہی اجسامک اصلنی تشکیل ایدن جوهر فرد اولمادی کی ذاتندہ ترکیبہ متصور دکل در ؛ جناب حق مرکب اولمق دن ، تجزی وانقسامدن ، شریک ونظیردن مزہ در . ایشته « رمرانیت ذات » ک معناسی بودر . اگر ذاتندہ واحد اولمسیدی مرکب اولمسی لازم کلردی ؛ بوایسہ حدوثی اقتضا ایتدیکی جهتله محال در .

مع مافیہ وحدانیتدن مقصد ؛ واجب الوجود اولمسنده ، خالقیتده ، آله العالمین اولمسنده شریک ونظیری اولماق دیمک در . یوقسہ بطریق العدد واحد در ، دیمک دکل در . وحدانیتک بومعناہ اولدینی امام اعظم ابوحنیفہ حضرتلری « الله واحد بمعنى لا شريك له لا بطريق العدد » قولیلہ افادہ ایتمکده در . جناب واجب الوجود حضرتلری حوادثه مخالف اولدینی جهتله شہہ یوق کہ فرد اولوبده جزء اولماق معناسنہ اولان وحدانیت کندیسندن مسلوب در .

ایکنجیسی ، « رمرانیت صفات » در . جناب حق ذاتندہ وحدانیت صفات ایله موصوف در دیمک ، برجنسندن اولان صفات الہیہده تعدد یوق دیمک در ؛ بناءً علیہ واجب تعالی ایچون ایکی ویاخود دها زیادہ علم ، قدرت ، یوق در ؛ بلکه واجب تعالی نک بتون معلوماتی محیط برعلمی ، جمیع اشیاہ نافذ براراده سی ، کندیسنه قارشنی ممکناتدن هیچ برشیتک مخالف کلہ میہجکی برقدرتی واردر . دیگر صفات کلاہ الہیہده بونلرک کی در .

اوت ، جناب الہک جمیع صفاتی حد ذاتندہ بردر ؛ تعدد وتکثری ، تعلقاتی اعتباریلہ در . برده جناب حتمک صفات الہیہسندن هیچ بریسنک مثلی مخلوقاتندہ بولماز ، ظاہرده خالق ایله مخلوقک صفتلری آرسندہ کی کوریلن موافقت یالکز اسم اعتباریلہ در ؛ ظاہرده اسم اعتباریلہ بینلرنده برموافقت کوریلنور ، مثلاً : سمع ، بصر صفتلری جناب حقہ اطلاق اولدینی کی مخلوقاتندہ اطلاق اولنیورسده بوموافقت یالکز اسمده در ؛ حقیقت حالده مخلوقاتک هیچ بریسندہ جناب الہک صفات الہیہسنہ مشابہ برصفت یوق در . چونکہ صفات الہیہ واجب ، قدیم ، باقی در . مخلوقاتک صفاتی ایسہ ممکن ، حادث ، فانی در .

[۱] بوجہ دائر یازمش اولدیغیز مقالات (۲۵۰) مجی نسخہ دن صوکرہ یازنامشیدی .

اوجنجیسیده « رمرانیت افعال در » اوت ، ہر فعلک مصدری آنجق جناب حق در ؛ کائناتندہ الہدن بشقہ مؤثر حقیقی یوق در . ایشته وحدانیت بحثی بو صورتله تقسیم ایتک ، سنوسی زمانسندن بو آنکلیجہ یہ قدر « علم توحیدہ » دائر کتاب یازانلرک مسلکی در .

علمای متکلمینک مسلکی بویله دکلدی . چونکہ اولانر ، بومسائلک ہسنی وحدانیت بحثنہ قاتمیورلر ، بلکه آیری آیری مبحثلرده ذکر ایدیورلردی ؛ زیرا جناب حقدن ترکیبی نفی ایتک معناسنہ اولان وحدت ایله ، صفات الہیہنک مخلوقاتدن هیچ برکیمسہنک صفاتنہ بکزمہ مہمسی بختلری « مبحث تنزیہ » دہ ادخال ایدیورلر ، اورادہ ذکر ایدیورلردی . [۲] بناءً علیہ بواعتبار ایله وحدانیت بحثندہ برده ترکیبک ضدی اولان « وحدت » ایله ، « وحدت صفات » قسمی موضوع بحث اولمازدی .

برجنسندن اولان صفات الہیہنک - مثلاً : علم ، قدرت ... صفتلری کی - تندی تصوراتیمک کلنجه ؛ بوتصور ، فلسفہ افکارده تعمق دن ایلری کلشیدی ؛ بالاخرہ بوتصوری دہ نفی ایتیمک لزوم حس ایدیولرک بونک طوغری اولمادی بیلدیرلش در . ذاتاً برجنسندن اولان صفات الہیہنک متعدد اولمسی اعتقادندہ بولنہجق هیچ برامت اولدینی کی ، بوجہتہ التقاتی داعی برشی دہ یوق در .

جناب الہ ، ہر شیتک خالق اولوب بتون ممکناتک وجودی آنجق کندیسنه استناد ایتدیکی مسئلہ سی دہ واجب الوجود بحثندہ داخل در . [۳] اوت . عبادک اعمال وکسی مسئلہ سنک بومبحثہ تعلق واردر ؛ فقط بزومسئلہ یی - اہمیتہ بناء - مقالہ خصوصہ ایله ایضاح ایدہ جکمز دن بورادہ موضوع بحث ایتمکدن صرف نظر ایدیورلر . بناءً علیہ شو تفصیلاتدن مستبان اولیورک : « وحدانیت » مطلق اولارق سولندیکی کی ، « لا الہ الا اللہ » کلہ منجیہ سنک مفہومنہ صرف ایدمک لازم در ؛ یعنی « وحدانیت » دینلیدیکی زبان خاطرہ کلہجک شی ، الہدن بشقہ سندن الوہیتک منفی اولمسی ، الوہیتک یالکز آکا مقصور بولنسی در . حال بوکہ معنای الوہیتدن متبادر اولان آنجق معبودیت ، معنای الہدن متبادر اولان ایسہ معبود در .

شوحالده « وحدانیت » دن مقصود اولان معنا ، آنجق « وحدانیت عبادت » در ؛ جناب حق وحدانیت ایله متصف در ، دیمک ؛ جناب الہدن بشقہ معبود حقیقی یوق در ؛ عبادت دہ یالکز آکا مخصوص در ؛ بشقہ کیمسہلرہ دعا وعبادت ایتک جائز دکل در . شرک در ؛ دیمک در . ایشته « وحدانیت » بحثندہ اک زیادہ موضوع بحث اولاجق مسئلہ بودر . بزومسئلہ یی بوندن اول [۴] برتفصیل ایضاح ایتدیکمز جهتہ بالطبع بورادہ تکرار ایتیمہجکمز .

[۲] جلد ، (۱۰) عدد ، (۲۴۴) . مراجعت .

[۳] جلد ، (۱۰) عدد ، (۲۴۳) . مراجعت .

[۴] جلد ، (۱۰) عدد ، (۲۴۸ ، ۲۴۹ ، ۲۵۰) . مراجعت .

۳۰ - مناب مفك برلكنه برهان = برهان تمنع :

كائناتك خالق و مدیری اولان ذات اجل و اعلا دن بشقه معبود حقیقی اولمادینی جهته بو خالقك واحد اولوبده هیچ بر صورتله شریك و نظیری اولمادینی وحدانیت بخشنده مبرهن و مدلل اولارق اثبات ایتك لازم در . آنك ایچون دركه ، شمدی به قدر یازیلان توحید کتابلرینك هپسندده مختلف عبارله ایله بوجهت ایضاح ایدلمش ، و بوبابده اثبات مدعی ایچون کتیریلن دلیلر ده « برهان تمنع » نامی ویرلمش در .

اوت ، اثبات توحید خصوصنده بین المتکلمین مشهور اولان دلیل ، « برهان تمنع » نامی ویردکری شی در . مع مافیه زبور اده اکثر متکلمینك بحث ایتدیکی برطرزده « برهان تمنع » دن بحث ایده جك دکلیز . چونکه بو دلیل ، آله عالمك ذاتا وجودینی بیلوبده مرتبه الوهیتك عظم شائی اعتراف ایدنلره قارشئی اقامه اولنان برشی در ؛ حال بوکه بو عصرده موجودیت آلهیه نی تصدیق ایدنلر ایچنده اللهك ایکی ، یا خود اوج اولدیغنی ادعا ایده جك بر ملت تصور اولنه ماز [۵] برده متکلمینك ، « لوکان فیها آلهة الا الله لفسدتا » نظم جلیلندن استنباط ایده رك آدینه ده « برهان تمنع » نامی ویردکری شی - قاضی ابن رشدكده ایضاح ایتدیکی وجهه - پکده یرنده دکل در ؛ آیت کریمه نك تضمن ایتدیکی دلیل ، « لا اله الا الله » کله توحیدینك تضمن ایتدیکی دلیلک عینی در . فقط بورایه دأر سرد ایدیلن دلیل بتون بتون ترك ایتك ایسته مدیکمز جهته شو صورتله ایضاح ایده جکمز :

واجب الوجود اوزرینه اقامه ایدیلن برهان شبهه یوق که : آنحق واجب واحده صادق در ؛ بوندن بشقه دیگر بر واجبک وجودینه دکل ، بلکه عدم و انتفاسنه دلیل در . یعنی واجب الوجود اوزرینه اقامه ایدیلن دلیل بردن بشقه واجب اولامیه جفته حجت قطعیه در . بونی بوجه آتی بر قاج صورتله اثبات ایده بیلیرز :

۱ : - واجب الوجود متعدد اولسه محال لازم کلیر . چونکه ذات واجبک مقتضیاتندن اولان واحدك فوقنده عدد یوقدر . اوله ایه هر بر عدد مفروض ایچون - کندیبی اوزرینه تعدد جائز اولان شیئه نسبتله نظر عقلمه متساوی اولان اعداد ساأره اوزرینه ترجیح ایده جك - بر مرجح لازم در . اگر مرجح بولنورسه آنك ایله مسبوق اولان واجبک حادث اولمی لازم کلیر ؛ چونکه بو صورتده واجبک وجودی مقتضای ذاتی اوله ماز . حال بوکه یوقاریده واجبک قدیم اولدینی بالبرهان ثابت اولمشیدی . بناءً علیه واجب فرض ایتدیکمز شیئك واجب اولماسی لازم کلیر ، بو ایه تناقض در ؛ محال در .

یوق ! اگر مرجح بولنمازسه واجب کندیبسه منتهی اولدینی فرض اولنان عددك من غیر مرجحك بشقه سی اوزرینه ترجیحی لازم کلیر که بوده محال در . بناءً علیه بونلر محال اولنجه نقیضی ثابت اولور که اوده واجبک واحد اولوب متعدد اولماسی در .

[۵] بز بود عاده بولورده ده بوهفته کن « المنار » ده کورمش اولدیغمز برستوال بو عصرده بیه تعدد آله قائل اولانلر بولندیغنی اشعار ایدیور .

۲ : - واجب الوجود حساً دکل ، آنحق عقلاً معلوم در . عقل ، کائنات ممکنه نك صحائف طبیعیه سنی نظر امعان ایله مطالعه ایدیور ؛ نتیجه مطالعاتنده کور یور و حکم ایدیور که : کائنات ، پک محکم بر خلقت ، غایت ثابت نظام و انتظام اوزره بولنیور ؛ سنن و قوانینی دائماً مطرد اولان ، نوامیس ثابته ایله قارشیسنه چیقان بو عوالم بر کره کندیلکندن میدان کلمش دکل در ؛ بو عوالم ؛ مطلقاً واحد ، واجب ، اراده ، قدرت صاحبی اولان بر ذاتدن صادر اولمش در ؛ بونک موجودی اودر . مشاهده سیله عقللرک واله و حیران اولدینی بو عوالم ، کندیلکندن اولمق قابل دکل در ؛ بنابرین متعدد ذوات طرفندن میدان کتیرلمش ده دکل در . چونکه ذوات متعدده طرفندن میدان کتیرلمش اولسه بدی هپسینک یکدیگرینه مغایر علمی ، اراده سی ، قدرتی اولمق لازم کلدیکی جهته کائنات ده نظام واحد اوزره جریان ایتیه رك مصادرینك اختلافیه مختلف اولوردی . حال بوکه کائناتك نظام و انتظامنده خلل اولمادینی کی سنن و نوامیسندده اختلاف ده یوقدر . بناءً علیه کائناتك ذوات متعدده دن دکل ، آنحق ذات واحد دن صدور ایتش اولمی واجب در . « لوکان فیها آلهة الا الله لفسدتا .! »

۳ : - وحدت صانع اوزرینه مجموع کائنات ایله استدلال اولندی کی کائناتی تشکیل ایدن ذراتك هر بر سیله استدلال ایتکده ممکن در . بونک ایچون در که شاعر : « وفی کل شیء له آیه . تدل علی انه واحد . » دیور . بونی ده مختصراً شو صورتله اثبات ایده رز :

ماده عوالمك اساسی تشکیل ایدن - جزء فرد ، یا خود جزء الذی لا یخزا کی - ذراتدن هر برینك ایجادینه برچوق اراده نك تعلق ایتدیکی فرض ایدلم : بو صورتده یا او اراده رك هپسده تنفید احکام ایدرلر ؛ یا خود اونلردن یالکمز بریسی تنفید احکام ایدر . اگر هپسده نافذ اولورسه اثر واحد بسیط اوزرینه برچوق مؤثرک اجتماعی لازم کلیر . بو ایه محال در . اگر یالکمز برینك اراده سی نافذ اولوبده او ذرات آنحق اونك قدرتی ایله وجود پذیر اولمش ایه او اراده نافذه ، قدره مؤثره صاحبی - ایجاد آنحق کندیبسه استناد ایدن - واجب دن عبارت اولور ؛ بوندن بشقه اولارق مفروض اولان دیگر واجبك وجودی باطل اولور ؛ اونلر ایچون بر حقیقت اولاماز . « الا کل شیء ما خلا الله باطل »

بوصورت ، مفروض اولان واجبین متعدده نك ذره نی ایجادده متفق اولملری اوزرینه در . برده ذره نی ایجاد خصوصنده مختلف اولدقلمی فرض ایدلم : مثلاً واجبک بریسی ایجادینی ، دیگر کی ده عدم ایجادینی مراد ایتسون ؛ او زمانده یا هر ایکی اراده مجتمعه نافذدر ؛ یا خود یالکمز بریسی نافذدر . برنجی صورتده تناقض محال لازم کلیر ؛ زیرا ذره نك هم بولمسی ، همده بولنمه سی لازمدر . ایکنجی صورتده صاحب اراده ممکناتك محل صدور ی اولان واجب الوجود دن عبارت اولور . بناءً علیه اونکله برابر واجب آخرک وجودینی فرض ایتك باطل در ؛ حقیقتی یوقدر . چونکه بزم واجب ایچون اکلادیغمز معنا وجودی

ایتمک اوزرینه بنا قیلنن خضوع ، - که روح عبادت در - ده ظامری نه قدر تعدد ایدر ، اشکالی نه قدر مختلف اولورسه اولسون آنحق او الله اعظمه مختص در .

بو حقیقی بر تفصیل ایضاح ایتدکن صوکرده ناس بیننده وئیتیک تعمم ایتدیکی زمانلر انبیای عظام حضراتیک کندیسنی ناسه تقریر و تفهیم ایتمک ایچون بعث بیوردقلری توحید حقیقی ، دین خالص آنحق بو اولدیغنی ده سویله مش ایدک .

شمدی ده دیورزکه : واجب الوجود اولان بوالله حقیقی کندیسنه لایق اولان صفات کمالیه ایله متصف در ؛ بونی عقل تصدیق ایتدیکی کی نقل ده دلالت ایتدکده در . اوله یا ، مادامکه بو واجب الوجود ذاتی اکمل ذوات در ؛ صفات آلهیه سنک ده اکمل صفات اولاجغنده قطعیاشک وشبهه یوقدر . مع مافیله ملل مختلفه یه منسوب اولان انسانلرده ، صفات آلهیه نی اکلامق خصوصنده برچوق مذهبلر وارد در .

بونلر تدقیق ایدلنجه اکثریسی غایبی شاهده قیاس . نمکنده اولان حکمی واجبه ، حادثه اولان حکمی قدیمه تشمیل ایتمک ، برده کتب منزله وکلام انبیاده وارد اولان الفاضلی هیج اکلا یوب تعقل ایتدکن همان اولدینی کی قبول ایدیورمک اصلرینه رجوع ایدیور .

مع هذا ، دینده بصیرت صاحبی اولانلر ایچون بو مذاهیک بریسی طوتمق ، یاخود بو مذاهیکه منسوب اولانلردن برینک راینه باغلانوب قالمق طوغری برشی دکل در ؛ ارباب بصیرت ، اولا واجب الوجوده لایق ، الوهیت کندیسنی اوزرینه متوقف اولان صفاتی براهین ایله اثبات ایتمک ایچون کندی عقلنه مراجعت ایدر ؛ صوکرده اثبات رسالت خصوصنه عطف نظر ایدر ؛ بر کره بونلر عقلا ثابت اولدقن صوکره برهان عقلی ایله ثابت اولان شیلره مطابق بر صورتده رسولک جناب حقه اسناد ایتدیکی صفاتی اکلامق او کیمسه ایچون ممکن در .

آفسکیلی احمد محمدی

تَنْبِيْهُ عَمَلِيٍّ

السَّيِّدُ الْإِسْلَامِيُّ الْكِنَانِيُّ

هَكِيْمِي ط

پرنس عباس حلیم پاشا حضرت تالیزینت تحت حمایه فحیمانه لرنده

مؤسس واعضای کرامک ماهیه تعهد ایتدکری مقدار مبالغی مشعر جدولدر :

صره نومروسی غروش

۱ — فیضی پاشا زاده طاهر بک ۴۰

۲ — ارکان حرب میر آلائی ذکی بک ۲۰

کندی نفسنک مقتضایی اولان ذات در ، موجودات ممکنه نیک کانه سی قدرت ، اراده ، علم ایله آندن صادر اولمش در .

۴ : — فرض ایدمکه : علم تام ، اراده نافذ ، قدرت کامله صاحبی ایکی واجب الوجود وار ؛ بونلرک هرابکیسی ده برشینک وجود بولسنی مراد ایتدکری وقت شبهه یوق که هرابیکی اراده نافذ اولاماز . چونکه شیء واحد ایچون یکدیگرینه مغایر ایکی وجود اولوب بونلردن هربری ایچون ده دیگرینک کنه مغایر محل صدور اولمق لازم کلیر . بوایسه محال در . یالکز اراده نیک بری نافذ اولمق ده جائز دکل در . زیرا آخر اوزرینه ترجیح ایدمکه بر مرجح یوقدر . چونکه بونلرک متساوی اولدقلری مفروضدر . احوالده واجبک تعددن نمکناتدن هیج بر ممکنک بولمکه مسی لازم کلیر ؛ حال بوکه ممکناتک وجودی بالمشاهده ثابت در . بناء علیه کافه ممکناتک واجب واحددن صدور بالضروره تعین ایدر . «لا اله غیره ولا رب سواه» .

۵ : — وحدت صانعه دلالت ایدن اداهدن بریسی ده جمهور علمای طبیعتک قوللری در . علمای طبیعت دیورکه : کائناتک هیئت مجموععه سنک ماده وقوت جهتیله بر مبدئی وارد در ؛ فقط بونک کنه و حقیقی معلوم دکل در . یننه علمای طبیعت دیورلرکه : ماده اولی بی نظام وابداعک ، منتهای قصواسنه بالغ اولان برسنن مطرده داخلنده ؛ طوردن طوره انتقال ایتدیرن فاعل ، موجود برشی درکه اکا قوت نامی ویریلور . فقط حقیقت واحددهن عبارت اولان اوقوتک کنه وماهیتی معلوم دکل در . نظام وانتظام اوزره یاممش اولدینی عمل تعقل اولنه مایور ؛ شوقدر وارکه علم وحکمت ن صدور ایدن بر عمل اولدیغنده شبهه یوقدر .

شمدی بوقوتک ماده یه صوکردهن عارض اولدیغنی ادعا ایتدکده طوغری دکل در ؛ چونکه اوزمان ماده ده مشاهده ایدیان تطورات ترکیبیه نیک ازلی اولمسی لازم کلیر ؛ مع هذا بوتطوراتک حدوتی قطعی در . ایشته علمای طبیعتک بوقوللری وجود صانعی بک کوزل اثبات ایتدیکی کی وحدت صانع اوزرینه ده دلالت ایتدکده در . چونکه کائناتک اساسی تشکیل ایدن موادک فوقنده بر قوت اولدیغنی اقرار ایدیورلر . [۶]

۳۱ — صفات کمالیه :

بورایه قدر مفصلا بیان ایدلدی که : مشاهده ایتدکده اولدیغنز موجودات ممکنه نیک مصدری . رواجب الوجود در ؛ واجب الوجود ممکنانه مشابعت ومانلندن مزده در ؛ واحددر ، هیج بر صورتده شریک ونظیری یوقدر . بو واجب الوجود مخلوقاتک خالق اولدینی جهته اولنل طرفندن یاییجق عبادته مستحق اولان ده آنحق کندیسنی در . لسان شریعتده «الله» ، نامی ویریلن بو واجب الوجوددن بشقه سی ایچون عبادت اولنمق جائز دکل در ؛ چونکه کسب عباد کندیسنه تعلق ایدن اسباب ظاهره نیک وراسنده اللهدن بشقه سنک نه بر تأثیری وارد در ، نه ده حکم وساطتتی . بلکه اسباب ظاهره نیک وراسنده اولان تأثیر ، مطلقا سلطنت غیبیه ، قوه قاهره آنحق اللهه مخصوص در . ایسته دیکنی یابار ، دیله دیکی کی حکم ایدر . بناء علیه بوقوتی ، بو سلطنتی اعتقاد [۶] بوجت بالاخره مفصلا ایضاح ایدیله جکدر .